

ENGLISH SCHOOL OF THE INTERNATIONAL RELATIONS

Hadrian GORUN

**Associate Professor Ph.D.
Faculty of Education Sciences, Law and Public Administration
"Constantin Brâncuși" University of Târgu-Jiu**

ABSTRACT

THIS SHORT PAPER REPRESENTS A SHORT PRESENTATION OF THE MAIN FEATURES AND REPRESENTATIVES BELONGING TO THE ENGLISH SCHOOL OF INTERNATIONAL RELATIONS. THE ENGLISH SCHOOL IS ALSO KNOWN AS RATIONALISM OR THE THEORY OF INTERNATIONAL SOCIETY. THE ARTICLE BRIEFLY ANALYZES THE CONCEPTS SPECIFIC TO THIS SCHOOL OF THOUGHT AND THE WAY OF THINKING FOR SCHOLARS LIKE HEDLEY BULL, MARTIN WIGHT AND MICHAEL WALZER.

KEYWORDS: THORY OF INTERNATIONAL SOCIETY, RATIONALISM, ANARCHICAL SOCIETY, HEDLEY BULL, MARTIN WITGHT, JUST WARS, MICHAEL WALZER.

Considerații generale, caracteristici și precursori

Pentru unii specialiști, nu există o școală engleză a relațiilor internaționale¹, ci doar două tradiții, cea realistă și cea idealistă. Pornind de la această ipoteză, reprezentanții școlii engleze a relațiilor internaționale, precum Hedley Bull sunt încadrați realismului. De asemenea, trebuie să distingem între noțiunea de raționalism ca teorie a relațiilor internaționale, care se identifică cu școala engleză de relații internaționale și termenul de raționalism, când este utilizat ca etichetă pentru un grup de teorii. Respectivetele teorii pleacă de la ipoteze comune precum raționalitatea actorilor internaționali, utilitatea metodelor pozitivistice pentru explicarea fenomenelor internaționale etc².

Robert Jackson și Georg Sørensen, precum și Martin Griffiths au optat pentru sintagma sintagma *Societate internațională*³. Societatea internațională contemporană este prima societate internațională universală, dispune de o cultură minimă, dar nu este în măsură să ajungă la stadiul unei comunități lingvistice și religioase sau în privința normelor. Totuși, în

¹ Acest text a mai fost publicat, sub forma unui capitol, în volumul Hadrian Gorun, *Relații internaționale în secolul al XX-lea. Concepte fundamentale, școli de gândire, repere istorice*, prefață de Ion Bulei, Editura „Academica Brâncuși”, Târgu-Jiu, 2011, p. 12-140.

² *Manual de relații internaționale*, coord. Andrei Miroiu și Radu Sebastian Ungureanu, Editura Polirom, Iași, 2006, p. 105.

³ Robert Jackson, Georg Sørensen, *Introduction to International Relations. Theories & Approaches*, 4th edition, Oxford University Press, 2010, p. 127-157; Martin Griffiths, *Relații internaționale. Școli, curente, gânditori*, traducere Darie Cristea Darie Cristea, Olga Popistașu, Cristian Barna, Florin L. Cojocaru, Romana Careja, Adrian Tudorache, prefață de Ionel Nicu Sava, Editura Ziua, București, 2003, p. 239-281.

societatea internațională actuală, se manifestă atât tensiunea, cât și diversitatea, iar eliminarea acestora nu trebuie să constituie neapărat un scop¹.

Din punct de vedere metodologic, școala engleză procedează la o abordare istorică și instituțională a politicii internaționale, abordare focalizată pe ființele umane și pe valorile politice ale acestora². Principalele asumții ale școlii engleze sunt următoarele:

1. Relațiile internaționale constituie o ramură a relațiilor interumane, iar în centrul lor se găsesc valori fundamentale precum independența, securitatea, ordinea și dreptatea.
2. Abordarea este centrată pe om. Cercetătorii relațiilor internaționale au datoriat de a interpreta gândurile și acțiunile oamenilor implicați în relațiile internaționale.
3. Anarhia internațională este acceptată ca o premisă, dar aceasta nu înseamnă excluderea ideilor alternative referitoare la politica internațională. Dealtfel, pentru reprezentanții școlii engleze, politica internațională reprezintă o *societate anarhică*. Aceasta dispune de reguli distincte, norme și instituții de care oamenii de stat țin seama în desfășurarea politicii externe³.

Printre precursorii școlii engleze a relațiilor internaționale menționăm pe Hugo Grotius și John Locke. Cel dintâi a acordat o atenție sporită dreptului internațional, realizând cele dintâi teoretizări sistematice ale acestuia. În ce privește starea naturală evocată de către J. Locke, nu amenințarea cu suprimarea fizică reprezintă cea mai importantă temere ce determină comportamentul individului. Mai importantă era lipsa unei autorități superioare, responsabile cu împărțirea dreptății⁴.

Reprezentanți ai Școlii engleze și teoreticieni ai Societății internaționale Hedley Bull

Hedley Bull a devenit cunoscut în special datorită volumului intitulat *Societatea anarhică*. El a analizat conceptul de *ordine* în relațiile internaționale. În opinia sa, ordinea internațională desemnează „un model de activitate ce susține scopurile elementare sau primare ale societății de state sau ale societății internaționale”⁵. Obiectivul principal al unei societăți anarhice constă în menținerea ordinii internaționale, precum și în prevenirea haosului și a violenței exacerbate. Între ordinea internațională și ordinea din societățile naționale sunt percepute diferențe. Școala engleză, de altminteri, este preocupată de maniera în care ordinea poate fi menținută în societatea internațională⁶.

Societatea internațională actuală și, implicit, ordinea existentă încadrul ei urmăresc menținerea următoarelor scopuri:

- a) menținerea sistemului în sine;
- b) păstrarea independenței statelor (în procesul decizional);
- c) pacea (definită ca absență a războiului, o condiție firească a relațiilor interstatale);
- d) limitarea violenței;
- e) respectarea acordurilor, înțelegerilor și tratatelor internaționale;
- f) stabilirea posesiunilor⁷.

¹ *Manual de relații internaționale*, p. 109.

² R. Jackson, G. Sørensen, *op. cit.*, p. 127.

³ *Ibidem*, p. 127.

⁴ *Manual de relații internaționale*, p. 106.

⁵ Hedley Bull, *Societatea anarhică*, Editura Știința, Chișinău, 1998, *apud* Șerban Filip Cioculescu, *Introducere în teoria relațiilor internaționale*, Editura Militară, București, 2007, p. 242.

⁶ *Manual de relații internaționale*, p. 108.

⁷ *Ibidem*, p. 110.

Toate statele sunt interesate de salvarea sistemului în sine. În caz contrar, anarhia ar putea degenera în incertitudine și haos. Teoreticianul australian a distins trei etape în evoluția relațiilor

internaționale. În cea dintâi etapă, statele existau ca entități de sine stătătoare, independente, fără legături între ele. Nu am putea vorbi, în concepția sa despre relații internaționale sau despre un sistem internațional în această fază de evoluție. Este tipică perioada evului mediu timpuriu, când nu existau relații între toate comunitățile și statele lumii¹. De fapt, nimeni nu știa ceva despre existența unor state din Africa, America de Sud sau Asia.

Un sistem de state s-a creat abia în cursul celei de a doua faze de evoluție. În această etapă, remarcăm „*contacte suficiente între două sau mai multe state și un impact suficient al fiecăruia asupra deciziilor celuilalt (celorlalte), astfel încât toate să se comporte, cel puțin într-o anumită măsură, ca părți ale unui întreg*”².

În fine, în cea de a treia etapă, a luat naștere o *societate de state* sau o *societate internațională*, definită drept un „*grup de state, conștiente de existența unor interese și valori comune, care formează o societate în sensul că se percep ca fiind legate printr-o serie de reguli comune și care împărtășesc funcționarea unor instituții comune*”³.

Totodată, Bull consideră că în relațiile internaționale contemporane se manifestă o tendință de evoluție către *un nou Ev mediu*, în contextul declinului instituțiilor suveranității statale, al progresului tehnologic, al interdependenței economice și al resurgenței violenței private interstatale⁴. Acest *nou medievalism* presupune o nouă epocă internațională, în care sunt prezente componente specifice lumii medievale. În prezent, integrarea regională se accentuează, în timp ce loialitățile supranaționale și subnaționale coexistă (în epoca medievală, Biserica Catolică, ducatul, comitatul și regiunea, iar în prezent, Uniunea Europeană și regiunea, exemplele Scoției și Cataloniei fiind cele mai elocvente)⁵.

De asemenea, în concepția lui Hedley Bull, tendința de dezintegrare statală este comună atât Evului mediu, cât și contemporaneității. Bunăoară, cele mai importante monarhii și imperiile medievale s-au dezintegrat. După anul 1990, Cehoslovacia s-a divizat în două state, Cehia și Slovacia, iar în locul fostei Iugoslavii, au luat ființă mai multe state: Serbia, Muntenegru, Croația, Slovenia, Macedonia de Nord, Bosnia-Herțegovina, Kosovo.

În ceea ce privește violența privată internațională, în perioada medievală fiecare suzeran dispunea de vasali. Aceștia din urmă se bucurau de serviciile unor supuși înarmați și loiali. Existau totodată flotele militare, între care se remarcă mai ales cele ale Angliei și Spaniei. Mai mult, unele regimuri recurgeau la serviciile unor corsari faimoși. În contemporaneitate, în arena internațională acționează bande mafioate, mișcări de guerillă, grupări teroriste, care în unele cazuri servesc interesele unor regimuri nedemocratice. Dezvoltarea organizațiilor transnaționale reprezintă o realitate atât în Evul mediu, cât și în prezent (în primul caz, Biserica Catolică, Liga Hanseatică, iar actualmente Crucea Roșie, Médecins sans Frontières, Amnesty International ș.a.). În privința progresului tehnologic, Bull se referă la sfârșitul Evului mediu, de fapt la începuturile modernității, cu descoperirile din diferite domenii, precum și la Renaștere. Progresele tehnologice de astăzi sunt indiscutabile⁶.

Martin Wight

¹ *Ibidem*, p. 107.

² *Apud Manual de relații internaționale*, p. 107.

³ *Ibidem*, p. 107-108, *apud* R. Jackson, G. Sørensen, *op. cit.*, p. 130.

⁴ Ș. F. Cioculescu, *op. cit.*, p. 242.

⁵ *Manual de relații internaționale*, p. 111.

⁶ *Ibidem*.

Martin Wight a fost considerat de către foarte mulți specialiști drept cel mai important gânditor al școlii engleze în relațiile internaționale. Cele mai semnificative lucrări ale sale sunt *Politica de putere* și *Teoria internațională: cele trei tradiții*. Merită consemnată și cartea intitulată *Systems of States*, precum și articolul *De ce nu există o teorie a relațiilor internaționale*, publicat în volumul colectiv *Diplomatic Investigation*, editat de Comisia Britanică de Teorie Politică Internațională¹. În condițiile permanenței stării de anarhie, în opinia lui Martin Wight, nu s-a înregistrat niciun progres în domeniul relațiilor internaționale. Statul, ca

element de analiză al teoriei politice interne, a evoluat în timp, însă teoria internațională, menită să studieze comunitatea statelor lumii, a fost neglijată. Judecățile de valoare emise îl plasează pe Martin Wight pe o poziție similară celei a realiștilor. Starea de anarhie din societatea internațională este facilitată de lipsa unui guvernământ, precum pe plan intern. De asemenea, teoreticianul englez a operat o distincție între politica internă și politica internațională: „[...]în timp ce în politica internă lupta pentru putere este guvernată și circumscrisă de legi și instituții, în politica internațională legea și instituțiile sunt guvernate și circumscrise luptei pentru putere. Acest lucru ne îndreptățește să numim politica internațională politică de putere prin excelență².” Martin Wight se pronunță în favoarea menținerii ordinii de tip ierarhic a puterilor, stabilită și ajustată prin intermediul mecanismului balanței de putere³. O condiție *sine qua non* pentru funcționarea unei societăți internaționale este, potrivit lui M. Wight, recunoașterea dreptului la suveranitate pentru fiecare stat⁴.

În volumul *Teoria internațională: cele trei tradiții*, gânditorul englez a depistat trei tradiții importante ale relațiilor internaționale, anume *realismul*, *raționalismul* și *revoluționismul*. De altfel, societatea de state a ultimelor secole a fost dominată de trei procese importante. Acestea sunt conflictul (războiul), cooperarea și solidarizarea (comuniunea). Acestor trei procese le corespund cele trei curente enumerate mai sus⁵.

Michael Walzer

Michael Walzer este cunoscut mai ales pentru lucrarea sa intitulată *Just and Unjust Wars*, a cărei primă ediție a fost publicată în 1977. Pornind de la războiul din Vietnam, Michael Walzer a încercat să delimiteze granițele etice ale utilizării forței în relațiile internaționale. Așa-numita *teorie a războiului just* îi oferă lui Walzer principiile esențiale și considerentele morale pentru a restrânge atât motivele care determină statele să apeleze în mod legitim la război, cât și limitele comportamentului lor după începerea războiului. Aceasta este rațiunea principală pentru care a fost inclus în rândul teoreticienilor *Societății internaționale*⁶. Michael Walzer considera că, în principiu, războaiele de apărare sunt juste. Stabilind o relație între drepturile omului și drepturile statului, el susținea că integritatea teritorială și suveranitatea politică pot fi protejate într-o manieră similară cu viața și libertatea individuală. Similitudinile cu drepturile omului constituie fundamentul pe care Walzer stabilește limitele etice referitoare la purtarea unui război după izbucnirea sa.

¹ Ș. F. Cioculescu, *op. cit.*, p. 236.

² Martin Wight, *Politica de putere*, traducere Tudor Florin, Editura Arc, Chișinău, 1998, p. 110.

³ Iulia Motoc, „Cuvânt înainte” la Martin Wight, *Politica de putere*, p. 9-14.

⁴ R. Jackson, G. Sørensen, *op. cit.*, p. 131; Ș. F. Cioculescu, *op. cit.*, p. 238.

⁵ Ș. F. Cioculescu, *op. cit.*, p. 238-239; *Manual de relații internaționale*, p. 108.

⁶ Martin Griffiths, *op. cit.*, p. 266.

Teoreticianul apelează la ceea ce el însuși numește *paradigma legalistă*, care denumește un set de șase principii, împărtășite de către statele membre ale societății internaționale. Aceste principii sunt următoarele¹:

1. Societatea internațională este compusă din state suverane.
2. Societatea internațională are legi, care reglementează drepturile statelor membre. Cele mai importante drepturi sunt drepturile de integritate teritorială și suveranitate politică.
3. Folosirea în orice mod a forței sau amenințarea iminentă cu utilizarea forței de către un stat împotriva suveranității politice a altuia constituie o agresiune și un act criminal.
4. Agresiunea justifică două tipuri de ripostă violentă: un război de autoapărare din partea victimei și un război de aplicare a legii, fie de către statul care a căzut victimă a agresiunii, fie de către un alt membru al societății internaționale.
5. Doar agresiunea poate justifica războiul.
6. După înfrângerea militară a statului agresor, el poate fi pedepsit.

După stabilirea acestor reguli care compun *paradigma legalistă*, Michael Walzer a susținut necesitatea încălcării lor parțiale, în scopul apărării drepturilor statelor pe baza drepturilor omului. Mai ales a 5-a dintre aceste reguli ar putea fi nesocotită în anumite circumstanțe. Astfel, Walzer este de părere că o operațiune militară îndreptată împotriva unui stat independent este legitimă din punct de vedere moral, dacă este declanșată în scopul unei *autoapărări preemptive*².

De asemenea, un astfel de atac ar fi justificat în următoarele situații:

- a) pentru a susține mișcările secesioniste, care luptă pentru emancipare națională
- b) pentru a echilibra, cu o contraintervenție, intervenția altor state într-un război civil
- c) pentru a salva populațiile amenințate cu înrobirea sau cu exterminarea.

Michael Walzer este de părere că armele nucleare elimină teoria războiului drept, incriminând până și amenințarea cu folosirea lor. Strategia de descurajare militară ar ține populația civilă în permanență ostatică³.

¹ *Apud* M. Griffiths, *op. cit.*, p. 268.

² *Ibidem*.

³ *Ibidem*, p. 269.